

Republika e Kosovës
Republika Kosova
Republic of Kosovo

00 Numër: 39 /2023
Data: 27.02.2023

Komuna e Istogut
Opština Istok
Istog Municipality

<http://kk.rks-gov.net/istog/>
Tel: 038/200 438 14

PLANI STRATEGJIK PËR TRASHËGIMI KULTURORE DHE NATYRORE PËR KOMUNËN E ISTOGUT 2023 – 2027

HYRJA	3
METODOLOGJIA.....	3
TRASHËGIMIA KULTURORE NË KOMUNËN E ISTOGUT	4
Trashëgimia kulturore e Komunës së Istogut	4
Trashëgimia natyrore - Resurset minerale.....	4
Shpellat , si vendbanim i njeriut në parahistori.....	5
Trashëgimia arkeologjike	6
Trashëgimia arkitektonike.....	9
Veshja e Podgurit.....	13
GJENDJA E TRASHËGIMISË KULTURORE DHE NATYRORE	15
HISEDARET	16
ÇËSHTJET KYQE DHE GRUPET PUNUESE	17
ANALIZA SWOT	18
1. Përfshirjen e trashëgimisë kulturore dhe natyrore në edukimin primar dhe sekondar.....	18
2. Trajtimi e trashëgimisë në zhvillimet urbane, mjedisor dhe sociale.....	19
3. Roli i trashëgimisë kulturore në ndërmarrësi dhe industri krijuese;	20
4. Bashkëpunimin ndërinstitutional	21
5. Promovimin e regjionit të Istogut përmes resurseve të kulturore dhe natyrore.	22
VIZIONI DREJT TË ARDHMES	23
OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME DHE OBJEKTIVAT SPECIFIKE	23
OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME	23
Objektiva e përgjithshme 1 : Integrimi i trashëgimisë kulturore në programet e edukimit primar dhe sekondar dhe profesional	23
Objektiva e përgjithshme 2: Mbrojta e vlerave/resurseve kulturore nga zhvillimet urbane, mjedisore dhe sociale.....	24
Objektiva e përgjithshme 3: Zhvillimi i Ndërmarrësisë dhe industrisë krijuese me fokus në trashëgimi kulturore	24
Objektiva e përgjithshme 4: Nxitja e bashkëpunimit dhe krijimi i mekanizimit institucional për menaxhimin e resurseve kulturore dhe natyrore - krijimi i organizimit institucional	25
Objektiva e përgjithshme 5: Promovimi i Istogut si destinacion i kulturës dhe natyrës	26

HYRJA

Komuna e Istogut është rajoni më i pasur me trashëgimi kulturore dhe natyrore në Kosovë. Sipas Listës së Përkohshme të Trashëgimisë kulturore të publikuar në vitin 2022, Komuna e Istogu ka 28 lokalitete arkeologjike, dhe 32 monumente arkitektonike. Mirëpo sipas informatave nga terreni, janë të identifikuar mbi 100 lokalitete arkeologjike, shpella parahistorike, kulla të gurit, mullinjtë, veshja karakteristike e Podgurit, pasuritë natyrore të bjeshkëve dhe burime ujore. Mirëpo këto potenciale mbetin të pashfrytëzuara, ose pjesërisht të shfrytëzuara për shkak të politikave joadekuate ndaj resurseve zhvillimore lokale. Politika për mbrojtjen e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të zhvilluara nga niveli qendror i qeverisjes janë të fokusuar kryesisht në identifikimin e vlerave, përfshirja në Listën Zyrtare të Trashëgimisë kulturore dhe natyrore, në intervenimet konzervuese, por shumë pak në integrimin e trashëgimisë kulturore dhe natyrore në politikat e zhvillimit lokal. Me fjalë të tjera, potenciali kryesor i zhvillimit lokal është i lënë pas dore, dhe si rrjedhojë gjendja ekonomike në komunë është jostabile duke bërë që popullata lokale të migroj nga kjo komunë.

Strategjia për Trashëgiminë kulturore dhe natyrore të Istogut ka për qëllim që të vë në pah këtë potencial si burimi kryesor i zhvillimit. Për ta bërë këtë, Strategjia është e fokusuar në zhvillimin e resurseve njerëzore si parakusht për një mobilizim të ri socio-ekonomik lokal në të mirë të mirëqenies dhe kohezionit shoqëror. Strategjia adreson çështjen e organizimit dhe bashkëpunimit dhe politikave të mbrojtjes së këtyre resurseve gjatë zhvillimeve urbane.

METODOLOGJIA

Procesi për hartimin e Strategjisë Komunale Për Trashëgiminë Kulturore dhe Natyrore ishte pjesëmarrës dhe gjithëpërfshirës. Përmes një analize të hisedarëve janë identifikuar dhe përzgjedhur përfaqësues të institucioneve lokale, ndërmarrjeve publike dhe nga shoqëria civile.

Në fazën e parë janë analizuar çështjet/problemet kyqe në fushën e trashëgimisë kulturore dhe natyrore që ndërlidhë me:

1. Përfshirjen e kufizuar të trashëgimisë kulturore dhe natyrore në edukimin primar dhe sekondar;
2. Neglizhencën në trajtimin e trashëgimisë në zhvillimet urbane, mjedisor dhe sociale;
3. Mungesën e rolit të trashëgimisë kulturore në ndërmarrësi dhe industri krijuese;
4. Bashkëpunimin jo të qendrueshëm ndërinstitucional, dhe
5. Mungesën e Promovimit të regjionit të Istogut përmes resurseve të kulturore dhe natyrore.

Për secilën nga këto tema, janë krijuar fokus grupet në përbërje të përfaqësuesve të Institucioneve komunale dhe të shoqërisë civile. Fokus grupet kanë punuar në një seri prej tri punëtorive për secilën çështje. Në punëtorinë e parë, për secilën prej temave është hartuar analiza SWOT përmes së cilës është analizuar gjendja aktuale (përparësitë, dobësitë, mundësitë dhe kanosjet). Në punëtorinë e dytë janë hartuar objektivat specifike për secilën temë përkatëse. Objektivat janë bazuar në analizen SWOT. Punëtorja e tretë është fokusuar në hartimin e Planit të Veprimit, ndërsaq punëtorja e katërt ka prodhuar Planin Buxhetor dhe kalendarin e zbatimit të aktiviteteve.

TRASHËGIMIA KULTURORE NË KOMUNËN E ISTOGUT

Trashëgimia kulturore e Komunës së Istogut

Komuna e Istogut, shtrihet në veriperëndim të Kosovës, ka 46 zona kadastrale, me një sipërfaqe, prej 453.84 km². Më 51 fshatra dhe qendën komunale dhe katër qendra ndërrurbane :Rakoshin , Vrellën , Gurrakocin dhe Banjën.Me një infrastrukturë të mirë rrugore.Kjo komunë në verilindje kufizohet me Zubin Potokun,në Lindje me Skenderaj, në jug me Klinën, në jugperëndim dhe perëndim me Pejën dhe në veri me Serbinë dhe Malin e Zi.

Trashëgimia natyrore - Resurset minerare

Istogu si komunë është e pasur edhe më resurse nëntoksore: ka 2 miliard ton thëngjill-lugina e lumit Gujavq,në kuadër të basenit të thëngjillit-linjit të Dukagjinit.Në Tuqep është e identifikuar më shpim gjelgjik, 60 m. **potenca e shtresës së linjitit**. Banja-Ilixhja ,e njohur për ujin sherues termomineral me temperature 49.5 °C, qe nga periudha parahistorike është njëherazi edhe vendburim potencial i **mermerit onix** të cilësisë elite. Rezerva të mermerit ka edhe në fshatin Syne, si dhe Studenicë.Mermeri është përdorë për punimin e **veprave të artit**, por edhe si gurë dekorativ në objekte fetare si Xhamia, Kisha, Kulla, Ura etj.Një shtyllë ,monolit mermeri ,e Banjës, ndodhet në mbërthimin arkitektonik të Pallatit të Kombeve të Bashkuara në Nju Jork.

Foto 1 Burimi i ujit termomineral në Banjë .për rreth së cilës janë të deponuara rezerva milion tonëshe të mermerit dhe bigrit, si efekt i gjeoenergjisë.

Malet e Moknës,ky masiv malor,tek Rusolia puqet me Alpet Veriore Shqipëtare, për të vazhduar në drejtim të lindjes deri tek lumi Gujavq në Syriganë,i cili shenjëzon kufirin natyral midis Istogut si komunë dhe trevës së Drenicës . Lartësia mbidetare e Maleve të Moknës shkon deri në 2155 m.

Malet e Moknës janë të formësuara gjatë orogjenezës Alpine dhe **gëlqeroret**,që gjemorfologjikisht përbëjnë katin e sipër shkëmbor, janë të vendosur,mbi serinë diabaz-stralore(shkëmb magmatik),e cila përbënë,njëherazi shkëmbin hidroizolator, i cili e pengon Infiltrimin gravitativ të ujit,duke e detyruar atë të shpërthei në trajtë të burimeve të fuqishme të

ujit, si **Istogu**, me $2.5 \text{ m}^3/\text{sec}$, **Vrella** më $0.9 \text{ m}^3/\text{sec}$ dhe një numër të madh **krojesh**, që burojnë në rranzin e bjeshkës. Burimet e fuqishme karstike Istogu dhe Vrella, janë hidromonumente, që

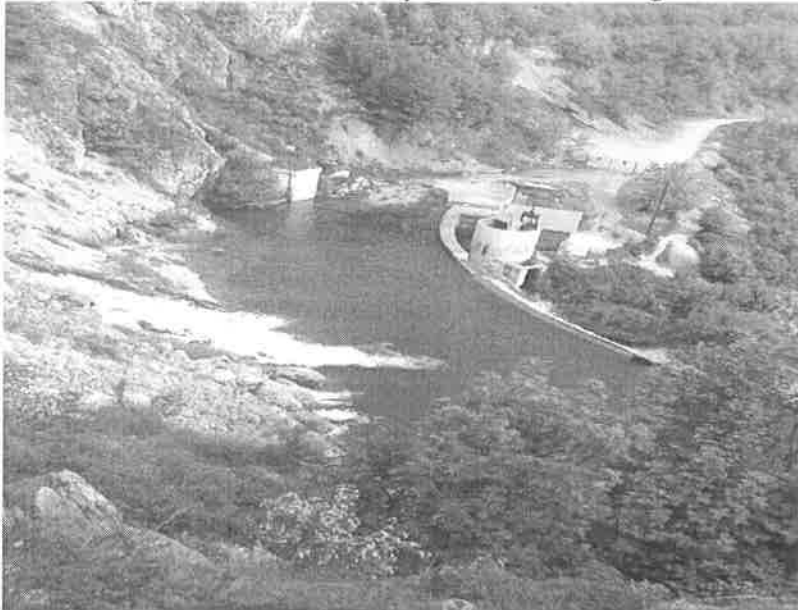

Foto 2 Burimi i Istogut, me kapacitet $2.5 \text{ m}^3/\text{sec}$

shpërthejnë në lartësi mbidetare 480 e 514 m. - burojnë në të njejtën lartësi mbidetare, duke dhënë edhe emërtimin e Podgurit si trevë e veçantë. Është fjala për rrafshin hidroizolator-shkëmbi magmatik, midis këtyre tri burimeve të ujit, i cili nga popullata vendore është quajtur: “Pod i Gurit”. Zonë e uji grumbullimit është gjithë masivi gëlqeror, i cili është i thyer e tektonizuar, më një hipërkapilaritet, nëpër të cilin uji gravitativisht, lëviz lirshëm deri te prita -shkëmbi magmatik, i cili është kompakt në aspektin e ujimbajtjes. Një sasi e këtij uji shpërthen në trajtë burimesh e krojesh dhe sasia tjetër rrugëton nën mbulesën proluviale duke u drenuar në Rrafshin e Podgurit, për të ushqyer me uji shtesën ujimbajtëse- ranore.

Ky masiv malor ka një biodiversitet të pasur, me pyje, kullota si : Lugu i Butë, Livadhet e Istogut, Vojdolli dhe Mokna, me burime të ujit .

Shpellat, si vendbanim i njeriut në parahistori

Në llogari të çarjeve tektonike dhe fenomenit të karstit, në masivin e maleve të Moknës , janë të formësuara një numër jo i vogël i **shpellave**, të cilat janë **gjeomonumente** të Komunës së Istogut dhe sipas arkeologve janë potencialisht interesante si strehë e njeriut në parahistori-Mezolit dhe Paleolit. Shpellat , janë të numërta (të evidentuara 22 deri më tani) , shumica të mermeritizuara.

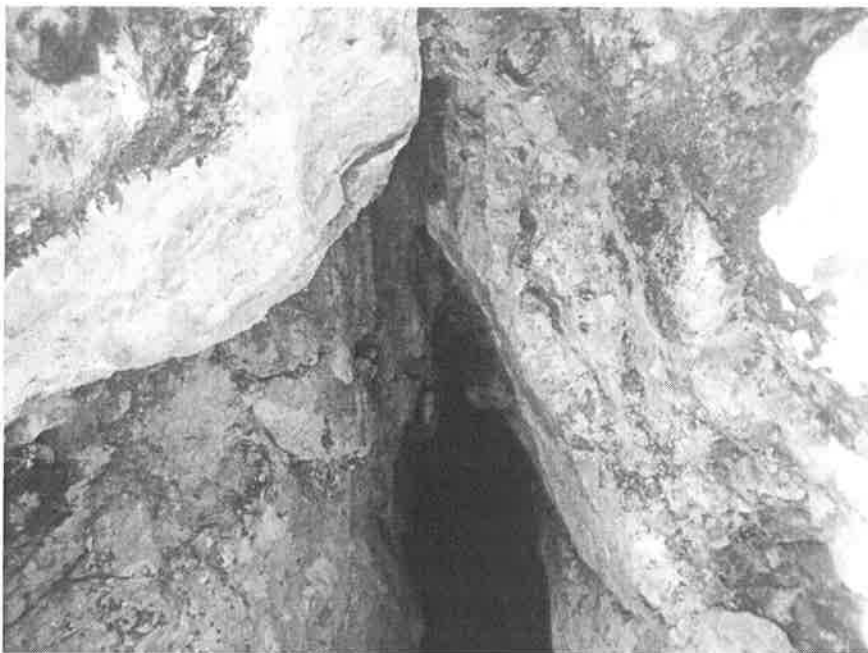

Foto 3 Shpella e shkëmbit të xhveshur-Gollostenës ,nën livadhet e Vojdollit,më 132m. koridore, 1230m. të lartësisë mbidetare , e mermeritizuar,e formësuar në llogari të një çarje tektonike VL-JP.

Malet e Moknës kanë potencial të mirë për :kultivimin e peshkut,bletari,**zhvillimin e turizmin malor**,shtigje për skijim,alpinizëm,spelologji,prodhim i agregateve të gurit të bluar,plantacioneve ekologjike(dredhëza,mjedra,manaferra,patatja),si dhe blegtori.

Trashëgimia arkeologjike

Komuna e Istogut është e begatshme me vlera të trashëgimisë kulturo-historike.

Trashëgimia arkeologjike:Sipas ekspeditave përnjohëse te IAK-viti 2005 dhe 2016 , janë të piketuara **116 lokalitete arkeologjike**,me shtrirje kohore nga Neoliti e deri në Mesjetën e Vonë.

Neoliti: është i përfaqësuar ne Rakosh, Uçë, Cërkolez , Vrellë dhe Zallq.

Tumat e bronzit: Në varrezat kolektive Ilire –tumat e bronzit e Bajicës, tumat e Lubozhdës, tumat e Istogut

Periudha e hekurit: hekuri në tri etapat e veta është i përfshirë në gradinën e Lubozhdës dhe në tumat e Lubozhdës

Antikiteti i vonë: është marteriumi paleokristian Baicë, kishë e antikitetit me varreza mesjetare Te qarrat Cerkolez, kasha paleokristiane ne Vrellë, lokaliteti erkeologjik Krye në Vrellë, kështjellat e antikitetit Quka e madhe mbi Sine , Shkalla e madhe “ Mbreti e Mbretëresha shek. IV-VI E Istogut mbi Cerrce etj.

Mesjeta: Kisha me varreza te vjetra në Belicë, Varret e e vjetra me lisin shekullor – Carrallukë, g[r]madhat e kishës paleokristiane Baicë .

Foto 4 Sopatë e strallit e Neolitit-Rakosh, lokaliteti "Sredorekë"

Foto 5 Lokaliteti arkeologjik-"Bregu I kishës" Studenicë, shek. IV-VI të e.s.

Foto 6 Dionisi , Zoti i rrushit dhe i venës shek.II te e.s vendbanimi Ilir i forifikuar “Krye” Vrellë.

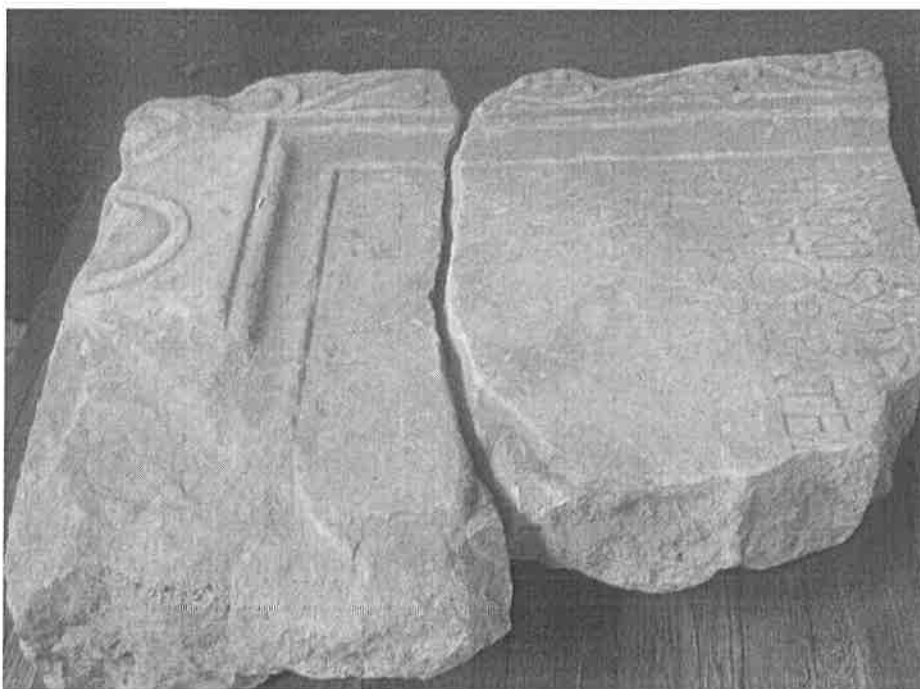

Foto 7 Stellë mbivarrore ,dardane , Gjyshkokë-Kaliqan,shek.II e.s.

Foto 8 Lulja e jetës, Ylli i Davidit më syrin e masonit dhe pema e jetës ,Shushicë.

Foto 9 Ura e gurit Zallq shehk.XVII mbi lumin Istog më 13 harqe qemer.

Trashëgimia arkitektonike

Komuna e Istogut,ka 42 kulla dy e tri katëshe,8 mullinjë me ujë,13 xhami,5 kisha ortodokse serbe,1 kishë katolike shqiptare,1 urë guri,arkitektonikë osmane. Ky numër i objekteve të trashëgimisë kulturore historike ishte dukshëm më i madh,por në luftën e fundit,janë zhdukur me ekspeditat zjarrvënëse e granatuese të rexitimit serb-është bërë kulturocid i egër mbi këto vlera të trashëgimisë. Janë restauruar një numër i kullave ,xhamiave,kishave ,mullinjëve me uji,ura e gurit në Zallq,është themeluar Muzeu Komunal dhe të gjitha së bashku ia shtojnë **potencialin turistik** komunës së Istogut.

LISTA E TRASHËGIMISË KULTURORE PËR MBROJTJE TË PËRKOQSHME

I. Kategoria:Trashëgimia arkeologjike

- 176 Tuma në afërsi të Restorant Trofta - Istog Parahistori Istog 4177
- 177 Tuma Ilire (Në oborrin e Kishës së Shën Pjetrit dhe Shën Palit) Parahistori Istog 3228
- 178 Manastiri i Virgjëreshës së Shenjtë të Hvosnos Mes jetë Vrellë, Istog Zonë e Veçantë e Mbrojtur 3065
- 179 Shpella e Hoxhës në Vrellë Antikë Vrellë, Istog 4189
- 180 Kisha paleokristiane në Vrellë Antikitët i Vonë Vrellë, Istog 3230
- 181 Lokaliteti arkeologjik-Fortesa në Vrellë Antikitët i Vonë Vrellë, Istog 3231
- 182 Varret e vjetra me lisin shekullor në Carrallukë Mesjetë Carrallukë, Istog 3111
- 183 Gërmadhat e Kishës me varret e vjetra në Belicë Mesjetë Belicë, Istog 3112
- 184 Gërmadhat e Kishës me varre në potesin Voçarë Mesjetë Dobrushë, Istog 3113

- 185 Gërmadhat e Kishës paleokristiane në Bajicë Mesjetë Bajicë, Istog 3066
- 186 Martiriumi paleokristian i Banjicës Antikitë i Vonë Bajicë, Istog 3066
- 187 Gradina në fshatin Cerkolez Parahistori Cërkolez, Istog 4190
- 188 Kishë e antikitetit dhe varrezë mesjetare "Te Qarrat" Antikë Cërkolez, Istog 4191
- 189 Vendbanim parahistorik dhe antik "Arat e Hanit" Parahistori, Antike Cërkolez, Istog 4192
- 190 Lokaliteti i periudhës romake në Cërkolez Romake Cërkolez, Istog 3236
- 191 Quka e Madhe, kështjella antike në Sine Antikë Sine, Istog 4193 Page 9
- 192 Tumat Ilire në Lubozhdë (Nëngurë) Parahistori Lubozhdë, Istog 3227
- 193 Vendbanim Parahistorik ne Lubozhdë Parahistori Lubozhdë, Istog 4125
- 194 Lokaliteti i periudhës romake në Kaliqan Romake Kaliqan, Istog 3229
- 195 Lokaliteti i periudhës romake në Cërcë Romake Cërcë, Istog 3237
- 432 Vendbanim Parahistori, Antikë e vonë Vojdull, Istog 4828

II. **Kategoria: Trashëgimia Arkitekturore**

- 83 Xhamia në fshatin Kaliqan Shek. XIX Kaliqan, Istog 2581
- 84 Kulla e Lash Ukaj Shek. XIX Kaliqan, Istog 2584
- 85 Shkolla fillore Shek. XX Dobrushë, Istog 2824
- 86 Xhamia e Tedelit Shek. XIX Vrellë, Istog 2081
- 87 Mulliri i Qelë Bicaj Shek. XX Vrellë, Istog 2131
- 88 Kulla dhe Mulliri i Ali Bel Bicaj Shek. XIX Vrellë, Istog 2560
- 89 Kulla e Sali Osmon Bicaj Shek. XIX Vrellë, Istog 2419
- 90 Kulla e Bashor Pren Gegaj Shek. XVIII Gurakoc, Istog 2135
- 91 Kulla e Qerim Rugovës Shek. XIX Llukavci i Begut, Istog 2077
- 92 Kulla e Zeqir Hakaj Shek. XIX Orroberdë, Istog 2568
- 93 Mulliri i Bekim Binak Kamberaj Shek. XX Uqë, Istog 3209
- 94 Xhamia e Uqës Shek. XIX Uqë, Istog 1848

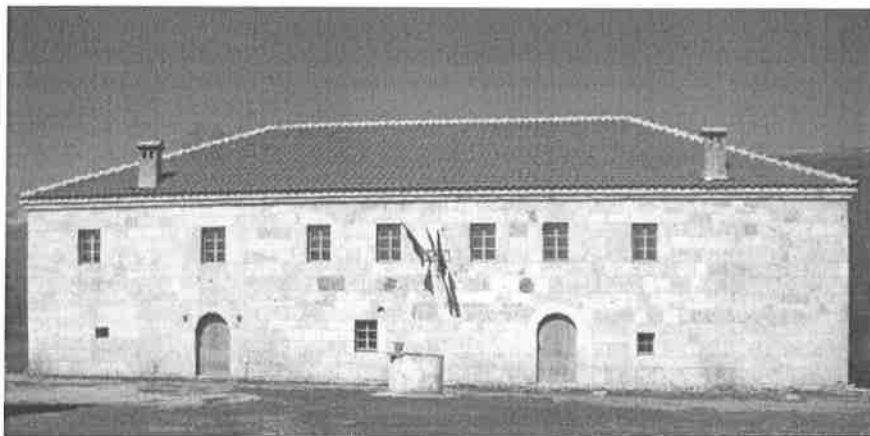

Foto 10 Kulla e Qerim Rugovës,,projeksioni ballor e ndërtuar në shek. XX

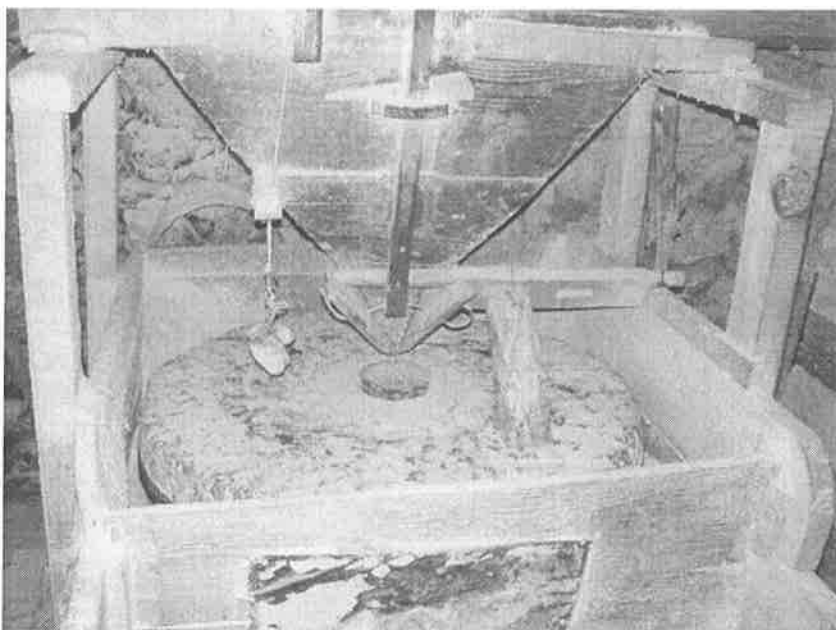

Foto 11 Sistemi për blojë, mulliri i Qelë Bicit, Vrellë- 4 breza i vjetër.

Foto 12 Mulliri i Niman Shabanve, Istog, më 5 gur , i ndërtuar me 1703

Foto 13 Xhamia e vjeter e Istogut e ndërtuar në 1730, e restauruar pas djegjes dhe granatimit nga regjimi serb.

Foto 14 Kisha serbe , e Shën Gjonit, Cerkez, shek XIV.

I themeluar ,në vitin 1999,pas lufte , në Pallatin e Kulturës “Adem Jashari” në Istog.

Muzeu Komunal dhe të gjitha se bashku ia shtojnë **potencialin turistik** komunës së Istogut. I themeluar ,në vitin 1999,pas lufte , në Pallatin e Kulturës “Adem Jashari” në Istog.

Foto 15 Kuarti Etnologjik

Foto 16 Kuarti arkeologjik

Veshja e Podgurit

Në thesarin e 140 veshjeve, sa ka kostumografia shqiptare për femra, Veshja e Podgurit, është më taban ilir, e dizajnuar nga stërgjyshet tona ,Dardane 2500 vite më parë. Djepi i formësimit të kesai veshje, është treva e Podgurit, kurse etnozonë i gjithë Rrafshi Dukagjinit .Elementet kostumografike, si :mbuloja e kokës ,me “lidhcë e mahramë”, veçanti dalluese ,i përngjet kurorës së princeshës ilire.Këmisha është identike me Dallmatiken ilire. Brezi i fortifikuar për krahor , ka shërby për bartjen e burielës me uji. Brezi i takon dizajnit ilir të origjinës së veshjës, i cili në periudhën osmane u shëndrrua në xhamadan.Bazuar në shtrirjen e saj gjeografike - etnozonën ,bukurinë dhe vjetërsinë, e propozoi dhe këmbënguli,që Veshja e Podgurit, të përvetësohet si **brend i kulturës shpirtrore të Dukagjinit** ,në fushën e etnologjisë .

Foto 17 Veshja e Podgurit,versioni Ilir

Lojërat e ndryshme popullore në trevën e Podgurit: loja e kapuqave , hedhja e gurapeshit, kut e klinc, loja lidhas, loja guxhas etj.

Bazuar në thesarin e vlerave të trashëgimisë,ka kushte potenciale për zhvillimin e **turizmit rural**-duke i restauruar kullat dhe mullinjët me ujë të trevës së Podgurit, duke ndrequr infrastrukturën rrugore deri te vendgjetjet arkeologjike, vazhduar ekspeditat e germimeve arkeologjike, si dhe duke përcaktuar zonën e mbrojtur të lokalitetit arkeologjik.

Finalisht sot me ndihmën profesionale të CHWB dhe akterëve komunal synojmë ta ndertojmë një **plan strategjik komunal të trashëgimisë kulturore** ,të bazuar në parametra të matshëm,e në unison me mundësitë buxhetore, të Komunës së Istogut e Repulikës së Kosovës .

(Enver Boletini , zyrtar i trashëgimisë kulturore në komunën e Istogut)

GJENDJA E TRASHËGIMISË KULTURORE DHE NATYRORE

Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë UNESCO trashëgiminë kulturore e definon si ‘një trashëgimi e artefakteve (strukturave) fizike dhe attributeve të paprekshme (shpirtërore) të një grupi ose shoqërie që trashëgohen nga brezat e kaluar, të ruajtura në të tashmen dhe të dhuruara për të mirën e brezave të ardhshëm’.

Nisur nga ky definicion, themi se trashëgimia kulturore në Republikën e Kosovës përfshinë të gjitha sturkturat fizike (struktura ndërtimore, artefakte) dhe attribute shpirtërore të krijuara gjatë shekujve në territorin e Republikës së Kosovës, të cilat janë trashëguar nga brezat e kaluara dhe të cilat duhet të ruhen dhe të mbrohen për brezat që vijnë.

Ruajtja dhe mbrojtjen e trashëgimisë kulturore të Kosovës është e garantuar në Kushtetutën e Republikës së Kosovës. Në nenin 9 të Kushtetutës është përcaktuar që “Republika e Kosovës siguron ruajtjen dhe mbrojtjen e trashëgimisë së vet kulturore dhe fetare” neni 9¹

Kuvendi i Kosovës ka miratuar legjislacion të avancuar për mbrojtje dhe ruajt të trashëgimisë kulturore. Ligji aktual për trashëgimi kulturore është hartuar me asistencë të ekspertëve të Këshillit të Evropës. Më tutje, Kuvendi i Republikës së Kosovës ka hartuar edhe ligje të tjera të cilat sigurojnë mbrojtje shtesë për trashëgiminë kulturore me të cilën identifikohen grupet minoritare në Kosovë.

Mirëpo, gjendja në trashëgimia kulturore dhe natyrore në Komunën e Istogut nuk është e kënaqshme. Përkundër disa intervenimeve emergjente dhe restauruese, shumica e monumenteve janë lënë pasdore dhe si rrjedhojë ato vazhdojnë të degradohen, të rrënohen dhe të zhduken. Intervenimet emergjente dhe restauruese nuk janë të shoqëruara me plan të qëndrueshmërisë në mënyrë që monumentet të kthehen në shërbim të shoqërisë.

Shumica e monumenteve arkitektonike, të cilat janë demtuar gjatë luftës dhe ato të cilat për shkak të mirëmbajtjes së dobët janë degraduar, tashmë kanë mbetura rrënoja, ndërkaq trashëgimia arkeologjike është e trajtuar vetëm në nivelin e evidentimit dhe “gërmimeve me karakter shkencor” por pa intervenime konzervuese të cilat sigurojnë ruajtjen e integritetit fizik të tyre. Institucionet përgjegjëse ende nuk i kanë definuar zonat mbrojtëse të këtyre monumenteve dhe si rrjedhojë hapësisra e tyre gjithnjë e më shumë ngushtohet si pasojë e zhvillimeve urbane.

Shkaqet e kësaj gjendje janë të ndryshme. Ato ndërlidhen me kapacitetet institucionale për zbatim të politikave nacionale, me performancën institucionale veçmas të institucioneve kompetente të trashëgimisë kulturore; me koordinimin ndërsektorial, sidomos sektorit të trashëgimisë me sektorin e planifikimit hapësinor dhe sektorin e infrastrukturës. Gjithsesi, gjendja e trashëgimisë kulturore është e ndërlidhur edhe me sundimin e ligjit dhe performancën e sistemit juridik.

¹ Kushtetuta e Republikës së Kosovës

Ndëshkimet për keqbërësit në trashëgimi janë tejet minimale dhe shpesh lëndet në gjykata janë të lëna pasdore.

Si pasojë e kësaj gjendje trashëgimia kulturore vazhdoj të mbetet barrë e shoqërisë. Të gjitha investimet në trashëgimisë vijnë nga buxheti i publik dhe nga fondet ndërkombëtare, ndërsa rikthimi në investimet është tepër i ulët.

Në anën tjetër, trashëimia natyrore dhe në përgjithësi potencialet natyre të Istogu kanë pasur një vëmendje më të madhe gjatë 4-5 viteve të fundit. Janë evidentuar dhe shenjëzuar shtigje të reja të ecjes (hiking), janë identifikuar dhe hulumtuar shpellat, si dhe është mbështetur komuniteti lokal në adaptimin e hapësirave për akomodim dhe mikëpritje të turistëve. Me tepër, në Istog ka pasur edhe organizime të ndryshme të sporteve outdoor, një më i veçanti është paragllajdi. Mirëpo, sikurse edhe në pjesët tjera të Kosovës, prerjet ilegale dhe ndërtimet e pakontrolluara e kanë degraduar sipërfaqen pyjore, duke i shkaktuar dëme florës dhe faunës.

HISEDARET

	Institucioni	Përfaqësimi vendimarrës	Lloji
1	Kryetari i Komunës	Kryetari	
2	Drejtoria e Kulturës	Drejtori + Stafi	
3	Drejtoria Edukimit	Drejtori + Stafi	
4	Drejtoria e Zhvillimit Ekonomik	Drejtori + Stafi	
5	Drejtoria e Urbanizmit	Drejtori + Stafi	
6	Drejtoria e Bujqësisë	Drejtori + Stafi	
7	Drejtoria e Kadastrit	Drejtori + Stafi	
8	Klubi Letrar Podguri		OJQ
9	OJQ Folklori i Podgurit		OJQ
10	SHH Ali Hadri		OJQ
11	OJQ Aba		OJQ
12	OJQ Vizioni 02		OJQ
13	Klubi Alpin Podguri		OJQ
14	OJQ Shoqata e fermereve		OJQ
15	Shoqata e Gjuetareve "Gurrat e Bardha"		OJQ
16	TROFTA		Biznes

17	Agroprodukt		Biznes
18	Blif (Çaj)		Biznes
19	Agro Kovraga		Biznes
20	Ukë Gjema		Profesor i Etnologjise
21	Shefqet Gjoci		Kulturolog
22	Agon Ceta		Biznes
23	AN Production (Armend Neziri)		Biznes
24	Shefqet Mavraj		Piktor
25	Rexhë Fetahu		Piktor
26	Ndërmarrja “Ambienti”		NP

ÇËSHTJET KYQE DHE GRUPET PUNUESE

Përmes një procesi pjesëmarrës janë evidentuar pesë çështje kyqe të cilat duhet të adresohen brenda dokumentit të Strategjisë. Këto çështje janë gjetur përmes pyetjes se “Cilat janë sfidat kryesore në menaxhimin e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të Komunës së Istogut”. Përmes grumbullimit të përgjigjeve, dhe tematizimit të tyre janë renditur këto çështje kyqe:

1. *Resurset njerëzore dhe politikat e edukimit për trashëgimi kulturore dhe natyrore*
2. *Përfshirja e trashëgimia kulturore dhe natyrore në zhvillimet urbane dhe sociale*
3. *Zhvillimi ekonomik përmes trashëgimisë kulturore dhe natyrore*
4. *Sfidat e bashkëpunimit në mes hisedarëve*
5. *Promovimi i Istogut përtej kufijëve komunal*

Mëqenëse secila nga çështjet kyqe kërkon analizë sektoriale duke përfshirë hisedarë nga institucionet publike dhe shoqëria civile. Grupet punuese të përfshira në analizë janë të renditura më poshtë:

1. *Resurset njerëzore dhe politikat e edukimit për trashëgimi kulturore dhe natyrore*

Mirjeta Shatri
Enver Boletini
Ramë Thaçi
Jusuf Mavraj
Naim Sadrijaj

2. *Përfshirja e trashëgimia kulturore dhe natyrore në zhvillimet urbane dhe sociale*

Enver Boletini
Agon Dreshaj

Alfred Tahirsylaj
Eljanë Blakaj
Elfete Blakaj

3. *Zhvillimi ekonomik përmes trashëgimisë kulturore dhe natyrore*

Masar Kabashi
Mirjeta Shatri
Armend Delijaj
Regjë Mulaj
Enver Boletini
Valbonë Kalicanaj
Fadil Kabashi

4. *Sfidat e bashkëpunimit në mes hisedarëve*

Ilir Ferati
Eljanë Blakaj
Enver Boletini
Ismet Demaj
Masar Kabashi

5. *Promovimi i Istogut përtej kufijëve komunal*

Masar Kabashi
Muhamet Gusturanaj
Ismet Demaj
Regjë Mulaj
Enver Boletini
Jusuf Mavraj

ANALIZA SWOT

Analiza SWOT është teknikë menaxhimit dhe planifikimit strategjik që shërben për identifikimin e Përparësive, Dobësive, Mundësive dhe Kanosjeve të ndërlidhura me temën e analizuar. Në vazhdim janë listuar tabelat SWOT për Pesë (5) Çështjet kyqe të identifikuara nga hisedaret:

1. Përfshirjen e trashëgimisë kulturore dhe natyrore në edukimin primar dhe sekondar

Në përgjithësi, siç u tha me lartë, Komuna e Istogut është e pasur me trashëgimi kulturore dhe natyrore. Kjo pasuri është e shprehur në formën e saj ndërtimore, peizazhore dhe shpirtërore. Mirëpo, programi shkollor primar dhe sekondar në mas shumë të vogël përfshinë këto pasuri në kurrikulat e edukimit. Nxënësit kanë ndërveprim shumë të kufizuar me këto pasuri, me shumë në formë të ekskurzioneve dhe vizitave private por jo edhe në lëndë specifike sic janë historia, edukata qytetarë, mjedisi etj.

Përmes qasjes strategjike do të ishte e mundur që Komuna e Istogut të shëndrrohet në një ‘muze të hapur’ të trashëgimisë kulturore dhe natyrore në të cilin nxënësit e shkollave fillore dhe të

mesme do të jenë të përfshirë në mësimnxënie dhe të inspiruar për të vazhduar të merren me diciplinat kulturore dhe mjedisore.

ANALIZA SWOT - ÇËSHTJE KYQE 1: Përfshirjen e trashëgimisë kulturore dhe natyrore në edukimin primar dhe sekondar	
PËRPARËSITË 1. Istogu është i pasur me asete të trashëgimisë kulturore dhe natyrore. 2. Kemi kuadër dhe infrastrukture të nevojshme për promovimin e trashëgimisë kulturore. 3. Ka përkrahja e institucioneve komunale për integrimin e trashëgimisë kulturore në edukim.	DOBËSITË 1. Mungesa e përkujdesjes se rregulltë të insitucionëve përkatëse dhe e faktorit njeri në mbrojtjen e trashëgimisë kulturore. 2. Mungesa e vizitave e nxënësve në monumenteve kulturore dhe historike dhe arkeologjike. 3. Mungesa e literaturës për trashëgimi kulturore dhe natyrore. 4. Mungesa e infrastrukturës të përshtatshme për pritje të vizitorëve në lokalitete arkologjike 5. Mungesa e kontetit/ narracioni për vendet historike.
MUNDËSITË 1. Përfshirja e integritit të trashëgimisë kulturore dhe natyrore në programet e edukimit primar dhe sekondar 2. Krijimi i një zonë pasur (muze i hapur) me trashëgimi kulturore 3. Krijim të kuadër të mjaftueshëm për zbatimin e programit edukativ në trashëgimisë kulturore dhe natyrore	RREZIQET 1. Mungesa e buxhetit për mbrojtjen e trashëgimisë kulturore 2. Mungesa e vullnetit politik për ndryshim të programeve edukative

2. Trajtimi e trashëgimisë në zhvillimet urbane, mjedisor dhe sociale

Komuna e Istogut ka të hartuar Planin Zhvillimor komunal i cili është një dokument strategjik mbi zhvillimet hapësinore dhe urbane. Megjithatë, zhvillimet urbane në komunën e Istogut janë pjesërisht të kontrolluara në zonën urbane të komunës, ndërsa në zonat rurale zhvillimet urbane janë plotësisht të pakontrolluara, sidomos ndërtimet. Situata përkeqësohet edhe me tepër për shkak se lokalitetet e trashëgimisë kulturore nuk e kanë të definuar zonat mbrojtëse. Për pasojë, shumë ndërtime cenojnë hapësirën rrethuese të lokaliteteve të trashëgimisë, duke bërë që shumë prej lokaliteteve të trashëgimisë kulturore degradohen dhe shkatërrohen. Institucionet përgjegjëse nuk e monitorojnë situatën dhe për pasojë gjendja vazhdon të përkeqësohet. Hisedarët, përmes një qasjeje të re, duhet të angazhohen në integrimin e trashëgimisë kulturore dhe natyrore në planet zhvillimore komunale përmes definimit të zonave me rendësi të veçantë kulturore dhe përfshirjes komunitare në vlerësimin dhe menaxhimin e këtyre hapësirave.

ANALIZA SWOT - ÇËSHTJE KYQE 2: Trajtimi e trashëgimisë në zhvillimet

urbane, mjedisor dhe sociale;	
PËRPARËSITË 1. Komuna e Istogut ka shtrirje të asetëve të trashëgimisë kulturore në të gjithë territorin e komunës. 2. Qasja në lokacionet e trashëgimisë është e lehtë përmes rrugëve lokale.	DOBËSITË 1. Asetet e trashëgimisë kulturore dëmtohen për shkak të mirëmbajtjes së pamjaftushme 2. Asetët e trashëgimisë kulturore dëmtohen për shkak të zhvillimeve, urbane dhe infrastrukturore 3. Asetet e trashëgimisë kulturore nuk i kanë të definuara perimetrat dhe zonat mbrojtëse. 4. Mungesa e përkujdesjes dhe monitorimit institucional nga institucionet qendrore.
MUNDËSITË 1. Definimi i hapësirave me rëndësi të veçantë për trashëgiminë kulturore dhe natyrore 2. Përfshirja e asetëve të trashëgimisë kulturore në Planet lokale hapësinore 3. Përfshirje të komunitetit lokal për vlerësim të trashëgimisë kulturore.	RREZIQET 1. Dëmtimi dhe zhdukja e trashëgimisë kulturore për shkak të zhvillimeve hapësinore

3. Roli i trashëgimisë kulturore në ndërmarrësi dhe industri krijuese;

Industria kreative është fushë e re e cila bazohet në resurset kreative kulturore të një hapësire të caktuar gjeografike. Industria kreative kryesisht fokusohet fushat kreative artistike, arkitekturë, dizjan, modë, medie audiovizuale, arte performuese, IT, kulinari etj. Në këtë aspekt, trashëgimia kulturore është faktor kyç për inspirim. Për ta bërë këtë nevojitet një qasje e re lokale duke krijuar mundësi për të hulumtim të të gjitha formave të trashëgimisë kulturore, prezantim të tyre dhe mbështetje për sektorin e industrisë kreative.

ANALIZA SWOT - ÇËSHTJE KYQE 3: Roli i trashëgimisë kulturore në ndërmarrësi dhe industri krijuese;	
PËRPARËSITË 1. Thesar i bollshëm i vlerave të trashëgimisë kulturore & natyrore (arkeologjike, arkitektonike, industriale etj.) 2. Trashëgimia shpirtërore - etnologjike (identifikimi me veshjen e podgurit, folklor burimor etj) 3. Evidentimi i shumicës së aseteve të	DOBESITË 1. Trashëgimia kulturore nuk konsiderohet si resurs zhvillimi 2. Potenciali i mundshëm i arsimuar kërkon mundësi të reja jashtë komunës së Istogut 3. Mungesa e mbështetjes insitucionale për rehabilitimin e hapësirave të trashëgimisë kulturore

trashëgimisë kulturore dhe natyrore 4. Përfshirja në mbrojtje ligjore nga ana e shtetit të disa nga asetët. 5. Produktet turistike në bjeshkët e Komunës së Istogut 6. Komuniteti bjeshkatar është aktiv në sferën e turizmit 7. Themelimi i Muzeut të Komunës	4. Mungesa e legjislacionit për partneritet publik-privat për asetet e trashëgimisë kulturore
MUNDËSITË 1. Aktivizimi dhe funksionalizimi dhe rijetësimi i trashëgimisë kulturore 2. Përfshirja e të rinjeve në tregun e punës 3. Krijimi i ndërmarrjeve të reja në sektorin e turizmit kulturor 4. Krijimi i një fondi të veçantë për ndërmarrje të reja	RREZIQET 1. Migrimi i popullsisë 2. Dëmtimi i asetëve nga faktori ‘kohë’ 3. Mungesa e vullnetit politik

4. Bashkëpunimin ndërinstytucional

Bashkëpunimi ndërsektorial dhe ndërinstytucional është aspekti kyç i mbrojtjes së trashëgimisë kulturore. Sipas legjislacionit në fuqi, autoriteti përgjegjës për mbrojtjen e trashëgimisë kulturore është Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve. Mirëpo rol të rëndësishëm kanë edhe autoritetet komunale të cilat merren me menaxhimin ditor të territorit të tyre, si dhe shoqëria civile që janë shfrytëzues dhe konsumues të trashëgimisë kulturore. Deri me tani këta hisedarë nuk kanë arritur të ndërtojnë ndonjë mekanizëm të përbashkët të komunikimi dhe bashkërendimit të aktiviteteve. Sipas modeleve të aplikuara në vende të tjera, është e nevojshme krijimi i grupeve të përbashkëta me qëllim të menaxhimit të qëndrueshëm të trashëgimisë kulturore duke synuar ruajtjen e vlerave dhe përdorimin e saj për zhvillim lokal.

ANALIZA SWOT - ÇËSHTJE KYQE 4: Bashkëpunimin ndërinstytucional	
PËRPARËSI 1. Vullneti i Insitucioneve komunale për mbrojtje dhe menaxhim të trashëgimisë kulutorore. 2. Shoqëria civile aktive dhe e vetdijshme për rëndësinë e trashëgimisë kulturore 3. Frymë pozitive për bashkëpunim në mes të insitucioneve komunal dhe shoqërisë civilce	DOBËSITË 1. Nuk ekziston një organ i përbashkët I hisedarëve për t'i adresuar çështjet që lidhen me trashëgimi kulturore dhe natyrore 2. Trashëgimia kulturore është në margjina të zhvillimet lokale
MUNDËSITË 1. Krijimi i një komiteti të përbashkët të	RREZIQET 1. Mungesa e vullnetit politik,

institucioneve komunale dhe shoqërisë civile për mbrojtje dhe menaxhim të trashëgimisë kulturore.	
2. Krijimi i një modeli pozitiv për menaxhimin e trashëgimisë kulturore si model për zhvillim lokal	

5. Promovimin e regjionit të Istogut përmes resurseve të kulturore dhe natyrore.

Komuna e Istogut është një prej komunave me të pasura me trashëgimi kulturore dhe natyrore në Kosovë. Vendet arkeologjike, kullat e gurit si dhe bjeshkët e pasura janë disa nga këto pasuri. Mirëpo, në mungesë të promovimit, Istogu nuk ka është i njohur nga publiku në nivel te vendit dhe me gjërë. Komuna deri tani nuk ka qenë në gjendje të krijoj një platformë promovuese, dhe as ndonjë zyrë turistike e cila do të ishte në shërbim të vizitorëve. Aq me pak, monumentet të cilat gjenden në teritorin e komunës nuk janë të pajisjura me shenjëzim dhe me interpretim adekuat në lidhje me vlerat e tyre.

Sot, ndërkajq do të ishte një mundësi e mirë që të shfrytëzohen mundësitë reja teknologjike dhe kreative për krijimin e një platforme online, ndërsa edhe të aktivizohet zyra turistike ne qendrën e qytetit, si dhe të ndërtohen narracionet për vendet e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të komunës.

ANALIZA SWOT - ÇËSHTJE KYQE 5: Promovimin e regjionit të Istogut përmes resurseve të kulturore dhe natyrore.	
PËRPARËSI	DOBËSITË
1. Istogu, komunë me pasuri kulturore dhe natyrore 2. Shumica e monumenteve janë te evidentuara 3. Pozita gjeografike e Komunës se Istogut, pranë Bjeshkëve të Nemura 4. Disa nga monumentet janë në listen e trashëgimisë kulturore 5. Ekziston hapësira për Zyren e Turizmit	1. Mungesa e informatave për vende të veçanta të Istogut 2. Mungesa e pikave, referuese, katalogjeve dhe informatave të tjera digjitale (GIS, rrjete sociale) 3. Mungesa e kuadrit profesional për promovim brenda institucioneve lokale
MUNDËSITË	RREZIQET
1. Aktivizimi i Qendrës për Informim për zonat e rëndësishme të komunës 2. Digjitalizimi dhe promovimi në rrjete sociale i trashëgimisë kulturore të Istogut 3. Krijimi i një Destinacioni të Ri për turizmin e natyrës dhe kulturës	1. Mungesa e mirëmbajtjes në vazhdimësi 2. Zhvillimi pa kritere, humbja e resursve 3. Mungesa financiare

VIZIONI DREJT TË ARDHMES

Në punëtorinë e dytë, bazuar në metodologjinë e aprovuar, hisedarët janë fokusuar në vizionimin për mbrojtjen dhe integrimin e trashëgimisë kulturore dhe natyrore në zhvillimin lokal dhe të gjendrueshëm. Deklarata e vizionit e miratuar nga hisedaret është:

Komuna e Istogut - Mjedis vital, ndërthurje e TRASHËGIMISË KULTURORE DHE NATYRORE si burim inspirimi për ENERGJI TË REJA KRIJUESE për ZHVILLIM TË QËNDRUESHËM dhe MIRËQENIE të KOMUNITETIT VENDOR.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME DHE OBJEKTIVAT SPECIFIKE

Bazuar në vizionin dhe analizën SWOT janë vendosuar objektivat e përgjithshme dhe objektivat specifike

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME

1. Integrimi i trashëgimisë kulturore në programet e edukimit primar dhe sekondar
2. Mbrojta e vlerave/resurseve kulturore nga zhvillimet urbane, mjedisore dhe sociale
3. Zhvillimi i ndërmarrësisë dhe industrisë krijuese me thelb në trashëgiminë kulturore dhe natyrore
4. Nxitja e bashkëpunimit dhe krijimi i mekanizimit institucional për menaxhimin e resurseve kulturore dhe natyrore - krijimi i organizimit institucional
5. Promovimi i regjionit të Istogut si destinacion i kulturës dhe natyrës

Objektiva e përgjithshme 1 : Integrimi i trashëgimisë kulturore në programet e edukimit primar dhe sekondar dhe profesional

Objektivat Specifike

- a. Ngritja e kapaciteteve të pedagogëve dhe përmirësimi i metodave pedagogjike
- b. Edukimi joformal profesional dhe puna praktike
- c. Stimulimi i të rinjëve për arsimim në trashëgimi kulturore

Aktivitetet

1. Pasurimi i përmbajtjes së monumenteve, shkrimi i narracionit, vendosja e tabelave informative
2. Përmirësimi i metodave pedagogjike interaktive për trashëgiminë kulturore dhe natyrore
3. Përgaditja e programit të lëndëve zgjedhor për dijet tradicionale (kulinari, pem'tari, artizanate, mikpritje), ekologji dhe bjeshkatari, hidromonumente
4. Subvencionimi i OJQ për edukimin joformal në trashëgimi kulturore dhe natyrore (kampe, gara, festivale, ligjeratë)
5. Joshja në arkeologji (Kampe me arkeologë)
6. Dhënia e bursave për shkollim në fushat relevante të trashëgimisë kulturore

Objektiva e përgjithshme 2: Mbrojtja e vlerave/resurseve kulturore nga zhvillimet urbane, mjedisore dhe sociale

Objektivat Specifike

- a. Identifikimi i trashëgimisë kulturore dhe natyrore në komunën e Istogut
- b. Përfshirja e zonave mbrojtëse në planet lokale zhvillimore
- c. Mirëmbajta dhe inspektimi i rregullt

Aktivitetet

1. Identifikimi i lokaliteteve, definimi i zonave mbrojtëse të trashëgimisë kulturore dhe natyrore dhe përfshirja e tyre në Planin Zhvillimor Komunal dhe në Hartën Zonale
2. Amendementimi i PZHKs dhe Hartës Zonale
3. Krijimi i njësisë së inspektoratit komunal për monitorim të trashëgimisë kulturore. Hartimi i raportit vjetor mbi gjendjen e trashëgimisë kulturore.

Objektiva e përgjithshme 3: Zhvillimi i Ndërmarrësisë dhe industrisë krijuese me fokus në trashëgimi kulturore

Objektivat Specifike

- a. Krijimi i hapësirave / inkubatoreve për start – up (ndërmarrje të reja)
- b. Grantet për start - up (ndërmarrje të reja)

c. Trajnime të specializuara për ndërmarrësi (shërbime, produkte, kontabilitet, etj)

Aktivitetet

1. Adaptimi/ndërtimi i hapësirave për start-up
2. Hartimi i programit për mbështetje të start up (thirrja, kriteret e përzgjedhjes, përzgjedhja, trajnimet)
3. Lansimi i progranteve të granteve vjetore për mbështetje të start-up.

Objektiva e përgjithshme 4: Nxitja e bashkëpunimit dhe krijimi i mekanizmit institucional për menaxhimin e resurseve kulturore dhe natyrore - krijimi i organizimit institucional

Objektivat Specifike

- a. Koordinimi në mes hisedareve, institucioneve dhe shoqërisë civile
- b. Harmonizimi i politikave të zhvillimit dhe të finacimit të trashëgimisë kulturore
- c. Nxitja e pjesëmarrjes të komunitetëve lokale në përkujdesjen ndaj trashëgimisë kulturore

Aktivitetet

1. Hartimi i statutit të njësisë menaxhuese
2. Krijimi i njësisë menaxhuese për menaxhim të trashëgimisë kulturore dhe natyrore
3. Krijimi i programit 'monumenti i mbrojtur'

Figure 1 Skema e organizimit të njësisë menaxhuese

Objektiva e përgjithshme 5: Promovimi i Istogut si destinacion i kulturës dhe natyrës

Objektivat Specifike

- a. Brendimi i Komunës së Istogut
- b. Zhvillimi i kanaleve të komunikimit dhe krijimi i infrastrukturës fizike dhe digjitale për komunikim
- c. Organizimi i ngjarjeve promovues
- d. Krijim i qasjes fizike në lokalitetet e trashëgimisë kulturore

Aktivitetet

1. Krijimi i brendit të Komunës së Istogut
2. Krijimi i përmbajtjeve të reja (itinerarë)
3. Testimit/pilotimi i përmbajtjeve
4. Krijimi i Zyrës së Turizmit
5. Subvencionimi i OJQ-vë në sektorin e turizmit
6. Organizimi i eventeve turistike
7. Ndërtimi i rrugëve dhe shtigjeve në drejtim të lokaliteteve të trashëgimisë kulturore dhe natyrore

Kryesuesi i Kuvendit
z. Enver Rugova

REPUBLIKA E KOSOVËS KOMUNA E ISTOGUT
REPUBLIKA KOSOVO OPŠTINA ISTOK
DREJTORIA E ADMINISTRATËS PËRGJITHSHME
UPRAVA OPSTE ADMINISTRACIJE
Kales-Izlazna

001: -053-91 Data 02.03.2023
001: Datum

Republika e Kosovës ISTOG-ISTOK
Republika Kosova
Republic of Kosovo

Komuna e Istogut
Opština Istok
Istog Municipality

00 Numër: 39 /2023
Data: 27.02.2023

<http://kk.rks-gov.net/istog/>
Tel: 038/200 438 14

STRATEŠKI PLAN KULTURNOG I PRIRODNOG NASLEĐA ZA OPŠTINU ISTOK 2023 – 2027

FEBRUAR / 2023

UVOD	3
METODOLOGIJA	3
KULTURNO NASLJEĐE U OPŠTINI ISTOK	4
Kulturno nasleđe opštine Istok	4
Prirodna baština - Mineralni resursi	4
Pećine, kao ljudsko naselje u praistoriji	5
Arheološko naslijeđe	6
Graditeljsko naslijeđe	9
Podgurova haljina	13
STANJE KULTURNOG I PRIRODNOG NASLEĐA	14
AKCIONIONARI	15
KLJUČNA PITANJA I RADNE GRUPE	16
SWOT ANALIZA	17
1. Uključivanje kulturnog i prirodnog naslijeđa u osnovno i srednje obrazovanje	17
2. Tretman naslijeđa u urbanom, ekološkom i društvenom razvoju	18
3. Uloga kulturnog naslijeđa u poduzetništvu i kreativnoj industriji;	19
4. Međuinstitucionalna saradnja	20
5. Promocija regiona Istoka kroz kulturne i prirodne resurse.	20
VIZIJA PREMA BUDUĆNOSTI	21
OPŠTI CILJEVI I POSEBNI CILJEVI	21
OPŠTI CILJEVI	22
Opšti cilj 1: Integracija kulturnog naslijeđa u programe osnovnog i srednjeg obrazovanja i stručnog obrazovanja	22
Opšti cilj 2: Zaštita kulturnih vrijednosti/resursa od urbanog, ekološkog i društvenog razvoja	22
Opšti cilj 3: Razvoj preduzetništva i kreativne industrije sa fokusom na kulturno nasleđe	23
Opšti cilj 4: Podsticanje saradnje i stvaranje institucionalnih mehanizama za upravljanje kulturnim i prirodnim resursima - stvaranje institucionalne organizacije	23
Opšti cilj 5: Promocija Istoka kao destinacije kulture i prirode	24

UVOD

Opština Istok je region sa najbogatijim kulturnim i prirodnim nasleđem na Kosovu. Prema Privremenoj listi kulturnog nasleđa objavljenoj 2022 godine, opština Istok ima 28 arheoloških lokaliteta i 32 arhitektonska spomenika. Međutim, prema informacijama sa terena, identifikovano je preko 100 arheoloških lokaliteta, praistorijskih pećina, kamenih kula, mlinova, karakteristične nošnje Podgurijske, prirodnih bogatstava planina i izvora vode.

Pa, ovi potencijali ostaju neiskorišteni, ili delimično iskorišćeni zbog neadekvatne politike prema lokalnim razvojnim resursima. Politike zaštite kulturnog i prirodnog nasleđa koje je razvio centralni nivo vlasti uglavnom su fokusirane na identifikaciju vrednosti, uvrštavanje u zvaničnu listu kulturnog i prirodnog nasleđa, intervencije na očuvanju, ali vrlo malo na integraciju kulturnog i prirodnog nasleđa u politikama lokalnog razvoja. Drugim rečima, glavni potencijal lokalnog razvoja je zanemaren, a kao rezultat toga, ekonomska situacija u opštini je nestabilna, što dovodi do iseljavanja lokalnog stanovništva iz ove opštine.

Strategija za kulturnu i prirodnu baštinu Istoka ima za cilj da istakne ovaj potencijal kao glavni izvor razvoja. Da bi se to postiglo, Strategija je usmerena na razvoj ljudskih resursa kao preduvjeta za novu lokalnu socio-ekonomsku mobilizaciju u korist blagostanja i socijalne kohezije. Strategija se bavi pitanjem organizacije i saradnje i politikama za zaštitu ovih resursa tokom urbanog razvoja.

METODOLOGIJA

Proces izrade opštinske strategije za kulturnu i prirodnu baštinu bio je participativan i inkluzivan. Analizom zainteresovanih strana identifikovani su i odabrani predstavnici lokalnih institucija, javnih preduzeća i civilnog društva.

U prvoj fazi, ključna pitanja/problemi u oblasti kulturnog i prirodnog nasleđa odnose se na:

1. Ograničeno uključivanje kulturnog i prirodnog nasleđa u osnovno i srednje obrazovanje;
2. Nema uloga nasleđa u urbanom, ekološkom i društvenom razvoju;
3. Nedostatak uloge kulturnog nasleđa u poduzetništvu i kreativnim industrijama;
4. Neodrživa među-institucionalna saradnja, i
5. Nedostatak promocije regiona Istoka kroz kulturne i prirodne resurse.

Za svaku od ovih tema formirane su fokus grupe sastavljene od predstavnika opštinskih institucija i civilnog društva. Fokus grupe su radile u nizu od tri radionice o svakom pitanju. Na prvoj radionici je napravljena SWOT analiza za svaku od tema kroz koje je analizirano trenutno stanje (prednosti, slabosti, prilike i prijetnje). Na drugoj radionici su za svaku relevantnu temu postavljeni specifični ciljevi. Ciljevi su zasnovani na SWOT analizi. Treća radionica je bila fokusirana na izradu Akcionog plana, dok je četvrta radionica izradila Budžetski plan i kalendar implementacije aktivnosti.

KULTURNO NASLJEĐE U OPŠTINI ISTOK

Kulturno nasleđe opštine Istok

Opština Istok, koja se nalazi na severozapadu Kosova, ima 46 katastarskih područja, površine 453,84 km², sa 51 selom i opštinskim centrom i četiri međugradska centra: Rakoši, Vrela, Đurakovac i Banja. Sa dobrom infrastrukturom. Ova opština se ograniči na severoistoku sa Zubinim Potokom, na istoku sa Srbicom, na jugu sa Klinom, na jugozapadu i zapadu sa Pećom i na severu sa Srbijom i Crnom Gorom.

Prirodno nasleđe - Mineralni resursi

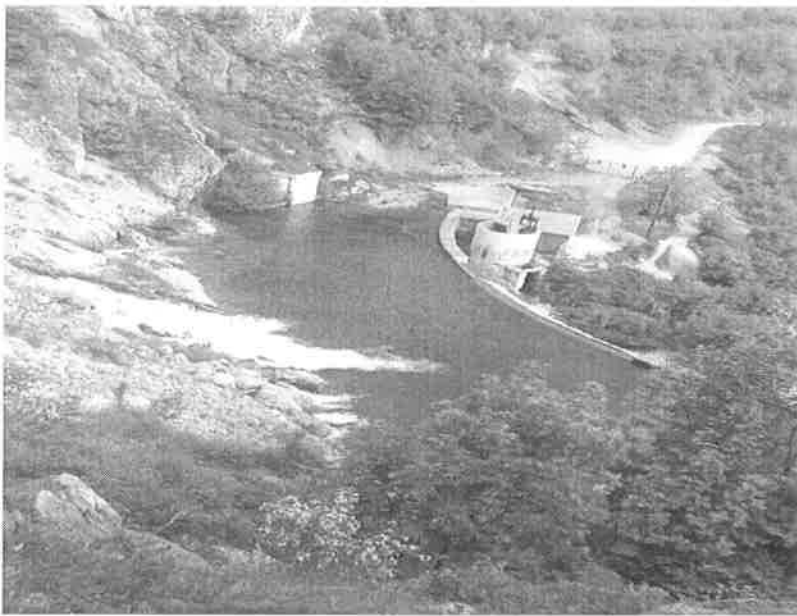
Istok kao opština je takođe bogat podzemnim resursima: ima 2 milijarde tona uglja - dolina reke Gujavć, u basenu uglja u Metohiju. U Tućepu je identifikovan geološkim bušenjem, 60 m . **snaga sloja lignita** . Banja-Ilidža, poznata po termo- mineralnoj lekovitoj vodi još od preistorije, takođe je potencijalni izvor **mermera onix** elitnog kvaliteta . U selu Sinaje, kao i u Studenici postoje isto rezerve mermera. Mermer se koristi za izradu umetničkih dela , ali i kao ukrasni kamen u verskim objektima kao što su džamije, crkve, kule, mostovi i dr. Stub, mermerni monolit, Banje, postavljen je u arhitektonskoj enklavi Palate Ujedinjenih nacija u Njujorku.

Slika 1 Izvor termomineralne vode u Banji, oko kojeg su deponovane milione tona rezervi mermera i bigrita, kao efekat geoenergije.

Planine Mokna , ovaj planinski masiv, u Rusoliji, susreću se sa severnim albanskim Alpima, da bi produžili na istok do reke Gujavć u Suvogrlo, koja označava prirodnu granicu između Istoka kao opštine i teritorije Drenice. Nadmorska visina planine Mokna dostiže 2155 m.

Planine Mokna nastale su tokom alpske orogeneze, a **krečnjaci** , koji geomorfološki čine gornji sloj stijena, nalaze se na dijabazno-škriljavci (magnatska stijena), koja ujedno čini i vodonepropusnu stijenu koja sprječava gravitaciona infiltracija vode primorava je da eruptira u vidu moćnih izvora vode, kao što su **Istoku** , brzinom od 2,5 m³/sec, **Vrela** brzinom od 0,9 m³/sec i velikog broja **izvora** , koji izvire u grebenu planine. moćni kraški izvori Istoku i Vrela, su hidro spomenici, koji

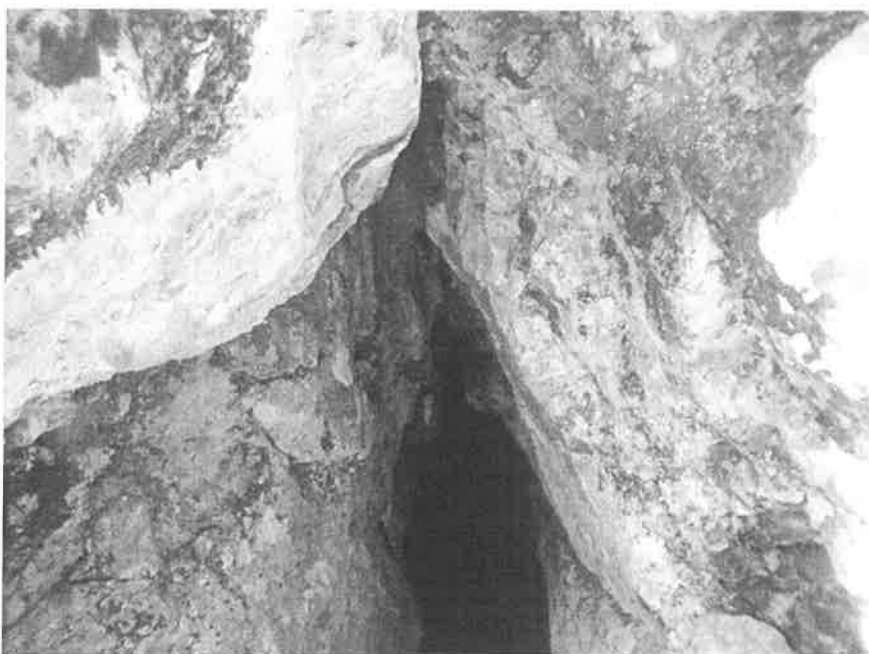
Slika 2 Izvorište Istok, kapaciteta 2,5 m³/sec

eruptiraju na nadmorskoj visini od 480 i 514 m nadmorske visine. - nastaju na istoj nadmorskoj visini, što daje oznaku Podguru kao posebnoj regiji. Reč je o hidro izolatorsko-magmatskoj stenskoj ravnici, između ova tri izvora vode, koju lokalno stanovništvo naziva: "Pod i Gurit" Područje sakupljanja vode je čitav krečnjački masiv koji je slomljen i tektoniziran, sa hiper kapilarnošću, kroz koju se voda gravitirajući slobodno kreće do rezervoara – magmatske stene, koja je kompaktna u pogledu zadržavanja vode. Voda izbija u obliku izvora i potoka, a ostatak ide ispod proluvijalnog pokrivača, drenirajući u Podgursku ravnicu, da hrani dodatnu vodu u vodonosnom pesku.

Ovaj planinski masiv ima bogat bio diverzitet, više šuma, pašnjaka kao što su: Lugu i Bute, Livadhet e Istogut, Vojdol i Mokna, sa više izvora vode.

Pećine, kao ljudsko naselje u praistoriji

Na njegov račun tektonskih pukotina i kraškog fenomena, u masivu planine Mokna formiran je veliki broj pećina , koje su **geospomenici** opštine Istok i, prema arheolozima, potencijalno su interesantne kao skloništa ljudi u praistoriji – mezozoiku i paleolita. Pećine su brojne (do sada zabilježene 22), većina ih je mermerirana.

Slika 3 Pećina otkrivena stene-Golostena, ispod livada Vojdul, na 132m. hodnici, 1230m. iznad nivoa mora, mramoriziran, oblikovan na osnovu tektonske pukotine SI-JZ.

Planine Mokna imaju dobar potencijal za: uzgoj ribe, pčelarstvo , **razvoj planinskog turizma**, staze za skijanje, planinarenje, speleologiju, proizvodnju mlevenih kamenih agregata, ekološke plantaže (jagode, maline, kupine, krompir), kao i stočarstvo.

Arheološko nasleđe

Opština Istok je blagoslovena vrednostima kulturno-istorijskog nasleđa.

Arheološko nasleđe: Prema izviđačkim ekspedicijama IAK-a 2005. i 2016. godine, identificirano je **116 arheoloških lokaliteta** , koji se protežu od neolita do kasnog srednjeg vijeka.

Neolit: zastupljen je u Rakošu, Uči, Crkolezu, Vrelu i Zacu.

Bronzane humke: Na kolektivnom ilirskom groblju - bronzane humke Bajica, humke Lubožda, humke Istok

Gvozdeni period: gvožđe u svoje tri faze uključeno je u Luboždsku terasu i Luboždske humke

Kasna antika: to je paleohrišćanski marterium Baicë, antička crkva sa srednjovekovnim grobljem "Te Qarrat" Crkolez, paleohrišćanska kasa u Vrelu, arheološko nalazište "Krye" u Vrelu, antički zamkovi "Quka e madhe" preko Sine, Veliko stepenište " Kralj i Kraljica c. IV-VI Istoka na Crcu itd.

Srednji vek: Crkva sa starim grobljima u Belici, Stare grobnice sa vekovnim hrastom - Caraluke, ruševine paleo-hrišćanske crkve Baice.

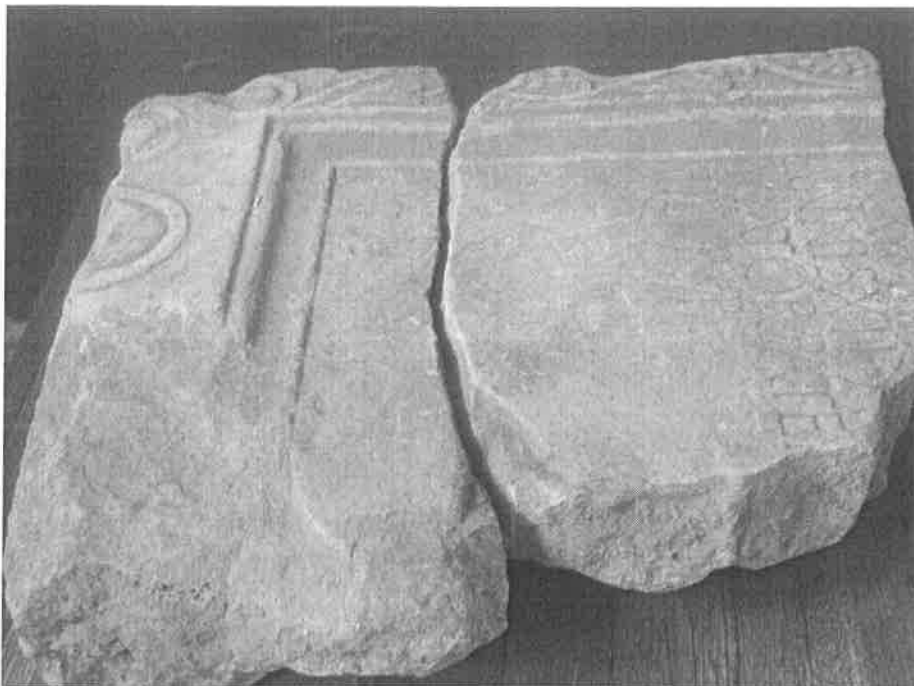
Slika 4 Neolitska kremena lopatica-Rakoš, lokalitet "Sredoreke"

Slika 5 Arheološko nalazište-"Bregu I kišes" Studenica, c. IV-VI pne

Slika 6 Dioniz, bog grožđa i vinove loze, II vijek prije Krista, utvrđeno ilirsko naselje "Krye" Vrelle.

Slika 7Grobna stela, Dardan, Gjyshkoke-Kaliqan, II vek

Slika 8Cvijet života, Davidova zvijezda u oku zidara i drvo života, Šušica.

Slika 9 Zallq shekhk. XVII kameni most preko reke Istok sa 13 zasvođenih lukova.

Arhitektonsko naslijeđe

Opština Istok ima 42 dvospratne i trospratne kule, 8 vodenica, 13 džamija, 5 srpskih pravoslavnih crkava, 1 albansku katoličku crkvu, 1 kameni most, osmansku arhitekturu. Ovaj broj objekata istorijskog kulturnog nasleđa je naizgled bio veći, ali su u posljednjem ratu nestale ekspedicije paljenja i granatiranja srpskog režima - divljački je kulturocid nad ovim baštinskim vrednostima. Obnovljen je niz kula, džamija, crkve, vodenice, kameni most u Zallqu, Opštinski muzej je osnovan i sve zajedno doprinosi turističkom **potencijalu** opštine Istok.

SPISAK KULTURNE BAŠTINE ZA PRIVREMENU ZAŠTITU

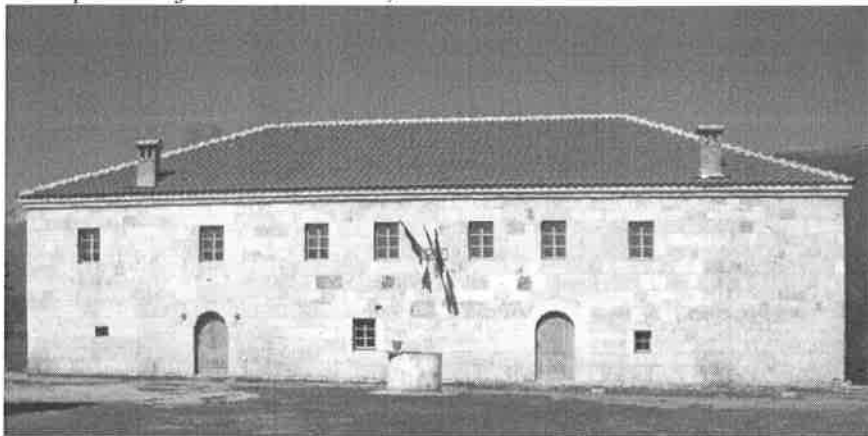
I. Kategorija: Arheološko nasleđe

- 176 Humke kod restorana Trofta - Istok Istorija Istok 4177
- 177 Ilirska grobnica (u dvorištu crkve Svetog Petra i Pavla) Praistorija Istog 3228
- 178 Manastir Presvete Bogorodice Hvosno Mes
život Vrele, Istok Posebno zaštićeno područje 3065
- 179 Pećina Hodža u Vrelu Antike Vrele, Istog 4189
- 180 Paleohrišćanska crkva u Vrelu Kasnoantičko Vrele, Istok 3230
- 181 Arheološko nalazište-tvrđava u Vrelu Kasnoantičko Vrele, Istok 3231
- 182 Stari grobovi sa vekovnim hrastom u Caraluke Srednjovekovno Caraluke, Istok 3111
- 183 Grobovi crkve sa starim grobovima u Belici Srednjovekovna Belica, Istok 3112
- 184 Grobovi Crkve sa grobovima u potesu Voćare Srednjevekovni Dobrušu, Istok 3113
- 185 Grobovi paleohrišćanske crkve u Bajici Srednjovekovna Bajica, Istok 3066
- 186 Paleohrišćanski martirijum na Banjici kasnoantički Bajice, Istok 3066
- 187 Gradina u selu Crkolez Praistorija Crkolez, Istog 4190
- 188 Drevna crkva i srednjovekovno groblje "Te Qarrat" Antike Crkolez, Istog 4191
- 189 Praistorijsko i antičko naselje "Arat e Hani" Praistorija, Antike Crkolez, Istog 4192
- 190 Lokalitet rimskog perioda u Crkolez Roman Crkolez, Istok 3236
- 191 Quka e Madhe, drevni zamak u Sine Antike Sine, Istok 4193 Page 9
- 192 Ilirske humke u Lubozhdë (Nëngure) Praistorija Lubozd, Istok 3227
- 193 Praistorijsko naselje u Lubozde Praistorija Lubozde, Istok 4125
- 194 Lokalitet rimskog perioda u Kaliqan Roman Kaliqan, Istok 3229
- 195 Lokalitet rimskog perioda u Crce Romane Crce, Istok 3237
- 432 Praistorijsko naselje, kasnoantičko Vojdul, Istok 4828

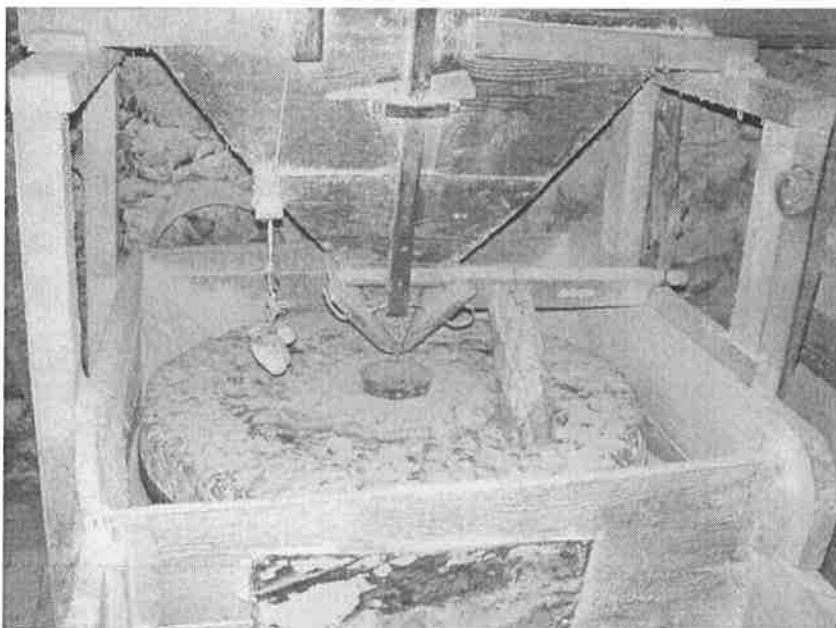
II. Kategorija: Arhitektonsko naslijeđe

- 83 Džamija u selu Kalican Shek. XIX Kaličan, Istok 2581

- 84 Kula Lash Ukaj Shek. XIX Kaličan, Istok 2584
- 85 Osnovna škola Cent. XX Dobrusë, Istok 2824
- 86 Tedelova džamija st. XIX Vrelle, Istok 2081
- 87 Millir i Këlë Bicaj Shek. XX Vrele, Istok 2131
- 88 Kula i mlin Ali Bel Bicaj Shek. XIX Vrele, Istok 2560
- 89 Kula Sali Osmon Bicaj Cent. XIX Vrele, Istok 2419
- 90 Kulla e Bashor Pren Gegaj Century. XVIII Đurakovac, Istok 2135
- 91 Kula Ćerima Rugove vek. XIX Begov Lukavac, Istok 2077
- 92 Kula Zeqir Hakaj Shek. XIX Ornoberde, Istok 2568
- 93 Mlin Bekima Binaka Kamberaj Shek. XX Ukce, Istok 3209
- 94 Uqa džamija Sek. XIX Uće, Istok 1848

Slika 10 Kula Qerim Rugova, frontalni izvod u c. XX-Dr Ibrahim Rugova, istorijski predsednik Kosova, proveo je deo svog detinjstva u njemu.

Slika 11 Sistem mljevenja, Qëlë Bic mlin, Vrelle - star 4 generacije.

Slika 12 Mlin Niman Šabanve, Istok, na 5 kamena, podignut 1703.

Slika 13 Stara džamija u Istoku izgrađena 1730. godine, obnovljena nakon paljenja i granatiranja od strane srpskog režima.

Slika 14Srpska crkva Svetog Jovana, Cerkolez, XIV vek.

Osnovan 1999. godine, posle rata, u Palati kulture "Adem Jašari" u Istoku.

Opštinski muzej, a sve zajedno doprinose turističkom potencijalu opštine Istok.
Osnovan 1999. godine, posle rata, u Palati kulture "Adem Jašari" u Istoku.

Slika 15Etnološka četvrt

Slika 16Arheološka četvrt

Podgurova odjeća

U riznici od 140 haljina, koliko košta albanska ženska kostimografija, podgurova haljina je bazirana na ilirskom, koju su dizajnirale naše prabake Dardane prije 2500 godina. Kolijevka oblikovanja ove haljine je Podgurski kraj, dok etnozona Svi Rrafshi Dukagjini Elementi nošnje, kao što su: pokrivalo za glavu, sa "trakom i mahramom", posebnost, uz krunu ilirske princeze. Košulja je identična ilirskoj dallmatici. Ojačani pojas za grudi je koristan za nošenje boce s vodom. Pojas pripada ilirskom dizajnu nastanka haljine, koja je u osmanskome periodu pretvorena u džemadan, a na osnovu svog geografskog opsega – etnozona, ljepote i starine, predložio je i insistirao da se Podgurova haljina prisvoji kao dio duhovne **kulture Dukadžina**, iz oblasti etnologije.

Slika 17 Odjeća Podguri, ilirska verzija

Na osnovu riznice vrijednosti baštine, postoje potencijalni uslovi za razvoj **seoskog turizma** - obnovom kula i vodenica podgorskog kraja, sanacijom putne infrastrukture do arheoloških lokaliteta, nastavkom ekspedicija arheoloških iskopavanja, kao i definisanjem područje zaštićeno arheološko nalazište.

Konačno, danas, uz stručnu pomoć CH ĆB i opštinskih aktera, nameravamo da izgradimo **opštinski strateški plan kulturnog nasleđa**, na osnovu merljivih parametara, au skladu sa budžetskim mogućnostima, Opštine Istok i Republike Kosovo.

(Enver Boletini, službenik za kulturnu baštinu u opštini Istok)

STANJE KULTURNOG I PRIRODNOG NASLJEĐA

Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) definira kulturno naslijeđe kao 'naslijeđe fizičkih artefakata (struktura) i nematerijalnih (duhovnih) atributa grupe ili društva koji su naslijeđeni od prošlih generacija , sačuvani u sadašnjosti i predani buduće generacije _ _ _ _ _

Na osnovu ove definicije, kažemo da kulturno nasleđe u Republici Kosovo obuhvata sve fizičke strukture (građevinske strukture, artefakte) i duhovne attribute stvorene tokom vekova na teritoriji Republike Kosovo, koji su nasleđeni od prošlih generacija i koje treba sačuvati i zaštititi za buduće generacije.

Očuvanje i zaštita kulturnog nasleđa Kosova je zagantovana Ustavom Republike Kosovo. Član 9 Ustava kaže da " Republika Kosovo obezbeđuje očuvanje i zaštitu svog kulturnog i verskog nasleđa " Član ¹9 . _

Skupština Kosova usvojila je napredno zakonodavstvo za zaštitu i očuvanje kulturnog nasleđa. Aktuelni zakon o kulturnom naslijeđu izrađen je uz pomoć eksperata Savjeta Evrope. Štaviše, Skupština Republike Kosovo je izradila i druge zakone koji obezbeđuju dodatnu zaštitu kulturnog nasleđa sa kojim se identifikuju manjinske grupe na Kosovu.

Međutim, stanje kulturnog i prirodnog nasleđa u opštini Istok nije zadovoljavajuće. Uprkos nekim hitnim i restauratorskim zahvatima, većina spomenika je zapuštena i kao rezultat toga nastavljaju da degradiraju, propadaju i nestaju. Hitne i restauratorske intervencije nisu praćene planom održivosti kako bi se spomenici vratili u službu društva.

Većina arhitektonskih spomenika, koji su oštećeni tokom rata i degradirani zbog lošeg održavanja, već su ostali ruševine, dok je arheološko naslijeđe tretirano samo na nivou dokaza i „naučnih iskopavanja“ ali bez intervencija konzervansa koji osiguravaju očuvanje njihovog fizičkog integriteta. Nadležne institucije još uvijek nisu definisale zaštitna područja ovih spomenika i kao rezultat toga njihov prostor postaje sve više sužen kao rezultat urbanog razvoja.

¹Ustav Republike Kosovo _ _ _ _ _

Uzroci ovog stanja su različiti. One se odnose na institucionalne kapacitete za sprovođenje nacionalnih politika, sa institucionalnim radom posebno nadležnih institucija kulturnog naslijeđa; uz međusektorsku koordinaciju, posebno sektor baštine sa sektorom prostornog planiranja i sektorom infrastrukture. Međutim, stanje kulturnog naslijeđa je povezano i sa vladavinom prava i djelovanjem pravnog sistema. Kazne za prestupnike u nasljeđivanju su vrlo minimalne, a slučajevi na sudovima se često zanemaruju.

Kao posljedica ove situacije, kulturno naslijeđe i dalje ostaje teret za društvo. Sva ulaganja u baštinu dolaze iz javnog budžeta i međunarodnih fondova, dok je povrat ulaganja veoma nizak.

S druge strane, prirodna debljina i uopšte prirodni potencijali Istoka su pridavali veću pažnju u poslednjih 4-5 godina. Utvrđene su i označene nove pješačke staze, identificirane i istražene pećine, a lokalna zajednica je podržana u prilagođavanju prostora za smještaj i doček turista. Štaviše, u Istoku su postojale razne sportske organizacije na otvorenom, jedna od najposebnijih je paraglajding. Međutim, kao i u drugim delovima Kosova, bespravna seča i nekontrolisana gradnja degradirali su površinu šume, uzrokujući štetu flori i fauni.

zainteresovane strane

	institucija	Zastupanje u donošenju odluka	Biznis
1	Predsednik opštine	Predsednik	
2	Direkcija za kulturu	Direktor + osoblje	
3	Direkcija za Obrazovanje	Direktor + osoblje	
4	Direkcija za ekonomski razvoj	Direktor + osoblje	
5	Direkcija za urbanizam	Direktor + osoblje	
6	Direkcija za poljoprivredu	Direktor + osoblje	
7	Direkcija za Katastar	Direktor + osoblje	
8	Književni klub Podguri		NVO
9	NVO Folklor Podgura		NVO
10	H. H. Ali Hadri		NVO
11	NVO Aba		NVO
12	NVO Vizija 02		NVO
13	Alpine Club Podguri		NVO
14	NVO Udruženje poljoprivrednika		NVO
15	Udruženje lovaca "Bijelo kamenje"		NVO
16	Pastrmka		biznis
17	Agroproduct		biznis

18	Bliff (čaj)		biznis
19	Agro Kovraga		biznis
20	Uke Gjema		Profesor etnologije
21	Shefqet Gjoci		Kulturolog
22	Agon Ceta		biznis
23	AN produkcija (Armend Neziri)		biznis
24	Shefqet Mavraj		Umetnik
25	Rexhe Fetahu		Umetnik
26	Kompanija "Ambienti".		JP

KLJUČNA PITANJA I RADNE GRUPE

Kroz participativni proces identifikovano je pet ključnih pitanja koja bi trebalo da se pozabave dokumentom Strategije. Ova pitanja su pronađena kroz pitanje "Koji su glavni izazovi u upravljanju kulturnim i prirodnim nasleđem opštine Istok".

Kroz prikupljanje odgovora i njihovu tematizaciju, navedena su sledeća ključna pitanja:

1. *Ljudski resursi i obrazovne politike za kulturnu i prirodnu baštinu*
2. *Uključivanje kulturnog i prirodnog naslijeđa u urbani i društveni razvoj*
3. *Ekonomski razvoj kroz kulturnu i prirodnu baštinu*
4. *Izazovi saradnje između akcionara*
5. *Promocija Istoka van opštinskih granica*

Budući da svako od ključnih pitanja zahtijeva sektorsku analizu uključujući dionike iz javnih institucija i civilnog društva. Radne grupe uključene u analizu su navedene u nastavku:

1. *Ljudski resursi i obrazovne politike za kulturnu i prirodnu baštinu*

Mirjeta Shatri
Enver Boletini
Ram Thaçi
Yusuf Mavraj
Naim Sadrijaj

2. *Uključivanje kulturnog i prirodnog naslijeđa u urbani i društveni razvoj*

Enver Boletini
Agon Dreshaj
Alfred Tahirsylaj
Eljana Blakaj
Elfete Blakaj

3. *Ekonomski razvoj kroz kulturnu i prirodnu baštinu*

Masar Kabashi

Mirjeta Shatri
Armend Delijaj
Regja Mulaj
Enver Boletini
Valbona Kaliqanaj
Fadil Kabashi

4. Izazovi saradnje između akcionara

Ilri Ferataj
Eliana Blakaj
Enver Boletini
Ismet Demaj
Masar Kabashi

5. Promocija Istoka van opštinskih granica

Masar Kabashi
Muhamet Gusturanaj
Ismet Demaj
Regja Mulaj
Enver Boletini
Yusuf Mavraj

SWOT ANALIZA

SWOT analiza je tehnika upravljanja i strateškog planiranja koja služi za identifikaciju snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnji u vezi sa analiziranom temom. Ispod su navedene SWOT tabele za pet (5) ključnih pitanja identifikovanih od strane zainteresovanih strana:

1. Uključivanje kulturnog i prirodnog naslijeđa u osnovno i srednje obrazovanje

Generalno, kao što je gore navedeno, opština Istok je bogata kulturnim i prirodnim nasleđem. Ovo bogatstvo je izraženo u njegovoj konstrukciji, pejzažu i duhovnom obliku. Međutim, program osnovne i srednje škole u vrlo maloj mjeri uključuje ova sredstva u nastavne planove i programe. Učenici imaju vrlo ograničenu interakciju sa ovim sredstvima, uglavnom u obliku ekskurzija i privatnih posjeta, ali ne i u specifičnim predmetima kao što su historija, građansko obrazovanje, okoliš, itd.

Kroz strateški pristup bilo bi moguće da Opština Istok postane „otvoreni muzej“ kulturnog i prirodnog naslijeđa u kome će učenici osnovnih i srednjih škola biti uključeni u učenje i inspirisani da nastave da se bave kulturnim i ekološkim disciplinama.

SWOT ANALIZA - KLJUČNO PITANJE 1: Uključivanje kulturnog i prirodnog naslijeđa u osnovno i srednje obrazovanje

Prednosti

1. Istok je bogat kulturnim i prirodnim dobrima.
2. Imamo neophodan okvir i

SLABOSTI

1. Nedostatak redovne brige nadležnih institucija i ljudskog faktora u zaštiti kulturnog naslijeđa.

infrastrukturu za promociju kulturnog nasljeđa. 3. Postoji podrška opštinskih institucija za integraciju kulturnog nasljeđa u obrazovanje.	2. Nedostatak posjeta studenata kulturno-istorijskim i arheološkim spomenicima. 3. Nedostatak literature o kulturnoj i prirodnoj baštini. 4. Nedostatak odgovarajuće infrastrukture za smještaj posjetitelja na arheološkim lokalitetima 5. Nedostatak sadržaja/narativa za istorijske lokacije.
Mogućnosti 1. Uključivanje integracije kulturnog i prirodnog nasljeđa u programe osnovnog i srednjeg obrazovanja 2. Stvaranje bogatog prostora (muzeja na otvorenom) sa kulturnom baštinom 3. Stvaranje dovoljnog okvira za realizaciju obrazovnog programa iz oblasti kulturnog i prirodnog nasljeđa	Rizici 1. Nedostatak budžeta za zaštitu kulturne baštine 2. Nedostatak političke volje za promjenu obrazovnih programa

2. Rukovanje nasleđem u urbanom, ekološkom i društvenom razvoju

Opština Istok je izradila Opštinski razvojni plan, koji je strateški dokument o prostornom i urbanističkom razvoju. Međutim, urbani razvoj u opštini Istok je delimično kontrolisan u urbanoj zoni opštine, dok je u ruralnim oblastima urbani razvoj potpuno nekontrolisan, posebno građevinski. Situacija se još više pogoršava jer lokaliteti kulturne baštine nemaju definisane zaštitne zone. Kao rezultat toga, mnoge zgrade zadiru u okolni prostor naslijeđa, uzrokujući degradaciju i uništavanje mnogih objekata kulturnog naslijeđa. Nadležne institucije ne prate situaciju i kao rezultat toga situacija se dalje pogoršava.

Zainteresovane strane, kroz novi pristup, treba da se uključe u integraciju kulturnog i prirodnog nasljeđa u opštinske razvojne planove kroz definisanje područja od posebnog kulturnog značaja i uključivanje zajednice u evaluaciju i upravljanje ovim prostorima.

SWOT ANALIZA - KLJUČNO PITANJE 2: Rukovanje naslijeđem u urbanom, ekološkom i društvenom razvoju;

Prednosti 1. Opština Istok ima veliku kulturnu baštinu na celoj teritoriji opštine. 2. Pristup lokalitetima baštine je lak lokalnim putevima.	SLABOSTI 1. Kulturna dobra su oštećena zbog nedovoljnog održavanja 2. Kulturna dobra su oštećena zbog urbanog i infrastrukturnog razvoja 3. Dobra kulturnog naslijeđa nemaju definisane perimetre i zaštitne zone. 4. Nedostatak brige i institucionalnog nadzora od strane centralnih institucija.
---	---

Mogućnosti 1. Definisanje prostora od posebnog značaja za kulturnu i prirodnu baštinu 2. Uključivanje dobara kulturnog naslijeđa u lokalne prostorne planove 3. Uključivanje lokalne zajednice u procjenu kulturnog naslijeđa.	Rizici 1. Oštećenje i nestanak kulturnog naslijeđa uslijed prostornog razvoja
---	--

3. Uloga kulturnog naslijeđa u poduzetništvu i kreativnim industrijama;

Kreativna industrija je novo polje koje se zasniva na kreativnim kulturnim resursima određenog geografskog prostora. Kreativna industrija se uglavnom fokusira na kreativna umjetnička područja, arhitekturu, dizajn, modu, audiovizuelne medije, izvođačke umjetnosti, IT, kulinarsstvo itd. U tom pogledu, kulturna baština je ključni faktor za inspiraciju. Da bi se to postiglo, potreban je novi lokalni pristup, stvarajući mogućnosti za istraživanje svih oblika kulturnog naslijeđa, njihovu prezentaciju i podršku sektoru kreativne industrije.

ANALIZA - KLJUČNO PITANJE 3: Uloga kulturnog naslijeđa u poduzetništvu i kreativnim industrijama;	
Prednosti 1. Obilno bogatstvo vrijednosti kulturnog i prirodnog naslijeđa (arheološke, arhitektonske, industrijske, itd.) 2. Duhovno - etnološko naslijeđe (identifikacija s podgorskom odjećom, izvorni folklor itd.) 3. Evidencija većine kulturnih i prirodnih dobara 4. Stavljanje pod pravnu zaštitu od strane države neke od imovine. 5. Turistički proizvodi u šumama opštine Istok 6. Planinska zajednica je aktivna u oblasti turizma 7. Osnivanje Gradskog muzeja	SLABOSTI 1. Kulturno naslijeđe se ne smatra razvojnim resursom 2. Potencijal Potencijal Obrazovan u potrazi za novim mogućnostima van opštine Istok 3. Nedostatak institucionalne podrške za rehabilitaciju prostora kulturnog naslijeđa 4. Nedostatak zakona za javno-privatno partnerstvo za dobra kulturnog naslijeđa
Mogućnosti 1. Aktiviranje i funkcionalizacija i revitalizacija kulturnog naslijeđa 2. Uključivanje mladih na tržište rada 3. Stvaranje novih preduzeća u sektoru kulturnog turizma 4. Stvaranje posebnog fonda za nova preduzeća	Rizici 1. Migracije stanovništva 2. Šteta na imovini od faktora 'vrijeme' 3. Nedostatak političke volje

aktivnosti

1. Izrada statuta jedinice upravljanja
2. Stvaranje upravljačke jedinice za upravljanje kulturnim i prirodnim naslijeđem
3. Kreiranje programa "zaštićenog spomenika".'

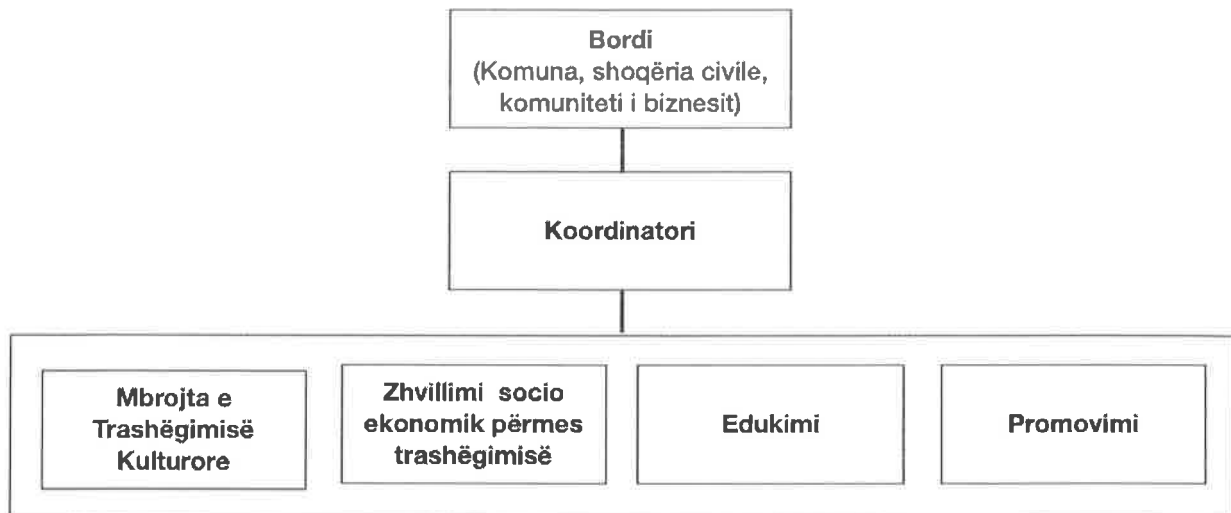

Figure 1 Skema e organizimit të njesisë menaxhuese

Opšti cilj 5: Promocija Istoka kao destinacije kulture i prirode

Specifični ciljevi

- a. Internacionalizacija opštine Istok
- b. Razvoj komunikacijskih kanala i stvaranje fizičke i digitalne infrastrukture za komunikaciju
- c. Organizacija promotivnih događaja
- d. Stvaranje fizičkog pristupa lokalitetima kulturne baštine

AKTIVNOSTI

1. Kreiranje brenda Opštine Istok
2. Kreiranje novih sadržaja (itinerara)
3. Testiranje/pilotiranje sadržaja
4. Osnivanje Ureda za turizam
5. Subvencioniranje nevladinih organizacija u sektoru turizma
6. Organizacija turističkih manifestacija
7. Izgradnja puteva i staza u pravcu lokaliteta kulturnog i prirodnog nasljeđa

Predsedavajući Skupštine
g. Enver Rugova